

УДК 351.74
DOI <https://doi.org/10.32782/chern.v4.2022.9>

В. П. Мороз

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач*

*Навчально-наукової лабораторії з дослідження проблем протидії
організований злочинності та корупції ННІП та ПФПНП
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
orcid.org/0000-0003-4433-3731*

О. А. Сидоров

кандидат економічних наук,

*доцент кафедри аналітичної економіки та менеджменту
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
orcid.org/0000-0003-3923-6611*

РОЛЬ ДЕПАРТАМЕНТУ СТРАТЕГІЧНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

У статті розглядаються питання діяльності та ролі Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України для забезпечення економічної безпеки держави. Зазначається, що станом на сьогодні, в Україні сформована та продовжує розвиватись розгалужена система правоохоронних органів, покликаних забезпечувати економічну безпеку та припиняти економічні злочини. Проте, не зважаючи на це, все частіше юридичні та фізичні особи стикаються з порушеннями їх законних прав та інтересів в економічній сфері.

У статті констатується, що головним суб'єктом забезпечення економічної безпеки є держава, яка відповідно до чинного законодавства через органи законодавчої, виконавчої та судової влади забезпечує безпеку громадян та держави в цілому. Об'єктами економічної безпеки є фізичні особи, суспільство, держава, підприємства, установи та організації.

Здатність протистояти внутрішнім та зовнішнім загрозам в економічній сфері є запорукою економічної і фінансової безпеки держави. На сьогоднішній день складна економічна ситуація в Україні свідчить не лише про високий рівень скоєння адміністративних і кримінальних правопорушень в економічній сфері нашої країни, а й про низький рівень фінансово-економічної безпеки, неналежну протидію правоохоронними органами правопорушень та злочинів в фінансово-економічній сфері, зокрема в частині виявлення, розслідування і припинення правопорушень в досліджуваній сфері економіки. Одним із основних суб'єктів протидії економічним та фінансовим загрозам у нашій країні є Департамент стратегічних розслідувань.

Робиться висновок про доцільність розробки єдиної інформаційно-довідкової системи по забезпеченню економічної безпеки країни, методик подачі інформації в цю систему, для чого необхідне формування структури аналітичних підрозділів в рамках Департаменту стратегічних досліджень. В рамках програми цифровізації економіки України необхідно організувати прийом заяв громадян та організацій через спеціальний портал послуг. На порталі повинен бути відображений хід обробки заяви, проведення перевірок заходів, мотивований висновок про наявність чи відсутність складу злочину. Одночасно повинні відображатися встановлені процесуальні строки для проведення перевірки за заявами.

Ключові слова: Департамент стратегічних досліджень, економічна безпека, цифровізація, Національна поліція.

Moroz V. P., Sydorov O. A. THE DEPARTMENT OF STRATEGIC INVESTIGATIONS OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE IN ENSURING THE ECONOMIC SECURITY OF THE STATE

The article discusses the activities and role of the Department of Strategic Investigations of the National Police of Ukraine to ensure the economic security of the state. It is noted that as of today, an extensive system of law enforcement agencies has been formed in Ukraine and continues to develop, designed to ensure economic security and prevent economic crimes. However, despite this, legal entities and individuals are increasingly facing violations of their legitimate rights and interests in the economic sphere.

The article states that the main subject of ensuring economic security is the state, which, in accordance with the current legislation, through the legislative, executive and judicial authorities, ensures the security of citizens and the state as a whole. The objects of economic security are individuals, society, the state, enterprises, institutions and organizations.

The ability to resist internal and external threats in the economic sphere is a guarantee of the economic and financial security of the state. Today, the difficult economic situation in Ukraine indicates not only a high level of administrative and criminal offenses in the economic sphere of our country, but also a low level of financial and economic security, inadequate counteraction by law enforcement agencies to offenses and crimes in the financial and economic sphere, in particular in part of the detection, investigation and termination of offenses in the studied area of the economy.

One of the main subjects of combating economic and financial threats in our country is the Department of Strategic Investigations.

The conclusion is made about the expediency of developing a unified information and reference system for ensuring the economic security of the country, methods for submitting information to this system, for which it is necessary to form

the structure of analytical units within the Department of Strategic Studies. As part of the program of digitalization of the economy of Ukraine, it is necessary to organize the reception of applications from citizens and organizations through a special service portal. The portal should reflect the processing of the application, the conduct of verification measures, and a reasoned conclusion on the presence or absence of corpus delicti. At the same time, the established procedural deadlines for the verification of applications should be reflected.

Key words: Department of Strategic Investigations, economic security, digitalization, National Police.

Постановка проблеми. На теперішній період, в Україні сформована та продовжує розвиватись розгалужена система правоохоронних органів, покликаних забезпечувати економічну безпеку та припиняти економічні злочини. Однак, не зважаючи на це, все частіше юридичні та фізичні особи стикаються з порушеннями їх законних прав та інтересів в економічній сфері.

Відсутність дієвих заходів на заяви громадян та реальних перевірок, відписки працівників органів дізнання та прокуратури всіх рівнів, незаконні судові рішення призводять до падіння рівня довіри до держави та зростання соціальної напруги, зниження авторитету судової влади та правоохоронної системи держави. Бездіяльність або недостатньо ефективні дії державних органів створюють ситуацію, за якої під загрозою опиняється економічна безпека держави.

Аналіз публікацій, у яких започатковано вирішення цієї проблеми. Питанням забезпечення економічної безпеки держави правоохоронними органами приділялася увага у працях таких вчених, як Н. С. Андрієнко, О. М. Бандурки, Р. Є. Волошука, В. М. Гетьман, К. М. Пасинчука, О. М. Резніка, В. В. Чернея, В. С. Чубань та інші. Проте, у науковій літературі не було належним чином досліджено питання ролі Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України у забезпеченні економічної безпеки держави.

Мета статті – дослідити діяльність та значення Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України для забезпечення економічної безпеки держави, а також надати рекомендації щодо вдосконалення роботи досліджуваного органу.

Виклад основного матеріалу. Економічна безпека – це такий стан економічної системи, при якому вона здатна адекватно реагувати та ефективно протистояти всім загрозам критичного характеру, як зовнішнім, так і внутрішнім.

Головним суб'єктом забезпечення економічної безпеки є держава, яка відповідно до чинного законодавства через органи законодавчої, виконавчої та судової влади забезпечує безпеку громадян та держави в цілому. Об'єктами економічної безпеки є фізичні особи, суспільство, держава, підприємства, установи та організації.

В свою чергу, поняття «безпека» тісно пов'язане з поняттям «загроза», тому вважається неможливим дослідження економічної безпеки без визначення загрози. Загроза представляє собою небезпеку руйнування об'єктів або небезпеку

нанесення суттєвої шкоди. Руйнування ж може бути різним, наприклад, криміналізація господарського сектора економіки. Злочинна діяльність у сфері економіки ґрунтується на тіньовому грошовому капіталі, через це відбувається зниження надходжень до державного та місцевих бюджетів, грошові кошти «відмиваються» і часто переводяться в інші держави. Таким чином, через тіньовий капітал створюються несприятливі умови для формування офіційної національної економіки.

Тіньова економіка – це економічна, підприємницька діяльність, яка прихована від держави та суспільства та знаходиться поза контролем і державним обліком. Тіньові економічні відношення виражені у валютних, антимонопольних, митних, банківських, податкових та інших правопорушеннях. Більшу частину тіньової економіки займає економічна злочинність, яка суттєво підриває безпеку держави.

Саме поняття економічної злочинності недостатньо досліджено криміналістичною та кримінально-правовою науками, так як об'єктами досліджень були, в основному, різновиди економічних злочинів. Поняття економічної злочинності слід розглядати в широкому значенні – як всі скоєні економічні злочини за визначений період на певній території.

Економічну безпеку держави також варто розцінювати як характеристику держави у якості соціально-економічної та територіальної системи, яка показує, якою мірою та як своєчасно виявляються та попереджаються різні загрози. Соціально-економічна сфера є частиною зовнішнього середовища функціонування правоохоронних органів. Саме вона формує основні причини та умови, що сприяють злочинності. Соціально-економічна сфера регіону, як правило, має свою специфіку, в ній об'єктивно присутні різнохарактерні фактори, що детермінують злочинність. Це передбачає певний комплексний характер діяльності підрозділів Національної поліції як основного, зокрема, з огляду на чисельність особового складу, правоохоронного органу держави. Загалом, успіх впливу на злочинність залежить від уміння правильно об'єднувати зусилля різних служб, організацій та відомств.

В сучасній Україні, одним з ключових суб'єктів боротьби з економічними злочинами є Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України. Який, згідно Положення, є міжрегіональним територіальним органом Національної поліції України, який бере участь у реалізації державної політики з питань боротьби

з організованою злочинністю та згідно із законодавством України здійснює оперативно-розшукову діяльність [1].

Підрозділи кримінальної поліції функціонально пов'язані з Департаментом стратегічних розслідувань, в справі забезпечення економічної безпеки країни. Це знаходить своє вираження не тільки в їх можливості виявляти та припиняти виникаючі загрози у вигляді ряду злочинів і правопорушень у сфері економіки, але і в забезпеченні, в ході профілактичної діяльності, цілісності самого середовища для нормального відтворення соціальних та економічних відносин.

Варто відзначити наявність значного обсягу роботи в Україні по боротьбі з економічними злочинами, в тому числі і по їх попередженню. Функції органів, відповідальних за даний напрям роботи, неодноразово змінювалися, уточнювалися. Наразі це централізована система підрозділів органів Національної поліції України, що працюють у взаємодії з іншими відомствами на основі розвідувально-пошукової діяльності виявлення, попередження і розкриття злочинів, що здійснюються членами організованих злочинних угруповань, в тому числі в сфері економіки, а також по боротьбі з корупцією.

Загрози, яким піддається Україна, становлять потенційну небезпеку для громадян, підприємств, організацій і в кінцевому підсумку можуть вплинути на економічну, а потім і національну безпеку.

Так, до основних загроз економічній безпеці можна віднести вплив великого олігархічного капіталу, його політичного тиску на державну владу. Зовнішнім проявом такої деструктивної активності на економічному рівні можуть бути серйозні та масштабні правопорушення в сфері приватизації; кримінальні банкрутства великих державних і приватних підприємств з метою захоплення власності. Крім того, слід виділити групу кримінальних загроз економічній безпеці України, яка представлена сукупністю загроз, що виходять від тіньової економіки та економічної злочинності (торгівля людьми, незаконний вирубку бурштину, порубка лісу) та інше.

З метою запобігання окресленим загрозам, заходи щодо забезпечення економічної безпеки держави зі сторони Департаменту стратегічних розслідувань повинні здійснюються за такими основними напрямками:

- оперативний контроль основних бюджетотворюючих підприємств, у тому числі сільськогосподарської, добувної галузі, переробної промисловості, паливно-енергетичного комплексу тощо;
- виявлення та припинення розкрадань ліквідної продукції промислових підприємств;
- виявлення і припинення фактів нецільового використання та розтрат коштів державного і місцевого бюджетів, в тому числі грошових коштів,

виділених для реалізації конкретних урядових програм, фінансування розвитку малого підприємництва та бізнесу, підтримки житлового будівництва.

Як приклад успішної діяльності, варто згадати справу щодо необґрунтованого використання майже 10 млн грн бюджетних коштів, у зв'язку з чим повідомлено про підозру ексголови Держрезерву. Так, досудове розслідування здійснюється слідчими управління розслідування корупційних злочинів Головного слідчого управління Нацполіції України, за оперативного супроводу працівників Департаменту стратегічних розслідувань Нацполіції України [2].

Крім того, в рамках забезпечення економічної діяльності держави, важливою сферою діяльності Департаменту стратегічних розслідувань є контроль за проведенням публічних закупівель.

Відповідно до статті 5 Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні», контроль за дотриманням законодавства у сфері закупівель здійснюється шляхом проведення моніторингу закупівлі у порядку, встановленому Законом України «Про публічні закупівлі», проведення перевірки закупівель, а також під час державного фінансового аудиту та інспектування [3].

В свою чергу, для здійснення контролю необхідна наявність відповідних критеріїв, що дозволяють регламентувати дану діяльність. Можна стверджувати, що вплив контролюючих органів об'єднує сукупність способів та методів організації контрольних дій [4].

Щодо загальної оцінки діяльності Департаменту стратегічних розслідувань у сфері закупівель, то варто відзначити, що Навчально-наукова лабораторія з дослідження проблем протидії організованій злочинності та корупції ДДУВС у своєму аналітичному огляді зазначала: «Висока оцінка ефективності діяльності Департаменту України у сфері публічних закупівель фіксується на рівні 78,9%. Також 75,4% респондентів впевнені в тому, що створення Департаменту стратегічних розслідувань вплине на прозорість рішень у системі публічних закупівель» [5].

Вищезазначене дає підстави стверджувати про досить успішну діяльність Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України у сфері захисту економічної безпеки, зокрема, під час проведення публічних закупівель.

З розвитком громадянського суспільства в Україні все більшої актуальності в сфері забезпечення економічної безпеки країни набуває взаємодія органів Національної поліції як з іншими державними органами, так і з приватними охоронними структурами, службами економічної безпеки підприємств різних видів власності, громадськими організаціями. Суб'єкти, з якими Департамент стратегічних розслідувань взаємодіє можна поді-

лити на три групи: державні органи; недержавні суб'єкти забезпечення економічної безпеки; іноземні правоохоронні органи. Не менш значущою є взаємодія Департаменту стратегічних розслідувань з державними та недержавними органами контролю та нагляду за економічною діяльністю, яка здійснюється у формі обміну інформацією про суб'єктів економічної діяльності, про правопорушення та злочини, що вчиняються ними, та участі у проведенні спільних перевірок і ревізій за матеріалами та кримінальними провадженнями про правопорушення у сфері економіки [7].

Як слушно зазначається у науковій літературі, в умовах воєнного стану надзвичайно важливим є об'єднання гілок влади та організацій для захисту інтересів громадян. У такий час, розслідування економічних злочинів потребує координації спільних дій Департаменту стратегічних розслідувань, Державного бюро розслідувань, Національної поліції, Бюро економічної безпеки, Національного анти-корупційного бюро України, Спеціалізованого департаменту протидії порушення прав людини у правоохоронній та пенітенціарній сферах [6].

Суб'єктивними факторами, що впливають на якість проведених розслідувань, є правильність обліку заяв про економічні злочини та грамотність проведених перевірок за викладеними в заявах фактами. В рамках цифровізації економіки нашої держави видається доцільним розробити програму прийому, реєстрації заяв та перевірки фактів про економічні злочини на урядових інтернет-ресурсах. Дана програма дозволить проводити облік заяв та проведення перевірок по ним як правоохоронними органами, так і заявниками. Отримані дані дозволять побачити більш об'єктивну картину за станом економічної безпеки в державі.

Необхідно зауважити, що існує тісний зв'язок між зростанням економічних злочинів та зниженням рівня життя населення, саме тому питання забезпечення економічної безпеки так гостро стоїть зараз. Відповідно, важливим є виділення основних проблем в діяльності Департаменту стратегічних розслідувань.

Так, варто відзначити проблему високого завантаження співробітників, яка тісно пов'язана з проблемою плинності кадрів, оскільки молоді фахівці довго не затримуються на робочому місці та звільняються. Іншою, не менш важливою проблемою, є недостатній рівень міжвідомчої взаємодії Департаменту стратегічних розслідувань та інших правоохоронних органів на стадії відкриття кримінального провадження. Розбіжності в оцінці зібраних матеріалів призводять до затримки прийняття позитивного рішення або відмови у відкритті кримінального провадження, що часто тягне втрату доказів, дозволяє сховатися особам, підозрюваним у скоєнні злочину.

Висновки. Зазначені проблеми в діяльності Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України дозволяють зробити висновки про необхідність реформування системи організації та координації дій в рамках боротьби з економічною злочинністю за допомогою інструментів цифрової економіки. Авторами пропонуються наступні напрямки вдосконалення діяльності:

В рамках програми цифровізації економіки України необхідно організувати прийом заяв громадян та організацій через спеціальний портал послуг. На порталі повинен бути відображений хід обробки заяви, проведення перевірочних заходів, мотивований висновок про наявність чи відсутність складу злочину. Одночасно повинні відображатися встановлені процесуальні строки для проведення перевірки за заявами. Контроль повинен здійснюватися відповідними програмними інструментами та органами прокуратури.

Доцільною є розробка єдиної інформаційно-довідкової системи по забезпеченню економічної безпеки країни, методик подачі інформації в цю систему, для чого необхідне формування структури аналітичних підрозділів в рамках Департаменту стратегічних досліджень.

Автоматизація обліку прийому заяв та проведення перевірки за ними дозволить знизити кількість необґрунтованих відмов у порушенні кримінальних справ та підвищити рівень контролю за проведенням перевірочних заходів за всіма фактами, викладеними у заявах. Цифровізація діяльності Департаменту стратегічних розслідувань дасть можливість збільшити оперативність при визначенні підслідності кожного економічного злочину в рамках Кримінального процесуального кодексу, а також підвищити рівень управління трудовими ресурсами в органах Національної поліції України та інших правоохоронних органів. Впровадження зазначених заходів допоможе вдосконалити діяльність Департаменту стратегічних розслідувань у сфері захисту економічної безпеки держави.

Література

1. Про затвердження Положення про Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України : Наказ Національної поліції України від 23.10.2019 № 1077. URL: <http://tranzit.ltd.ua/nakaz/files/%D0%9D%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7%20%D0%9D%D0%9F%201077%20-%2023102019%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%94%D0%A1%D0%A0.pdf> (дата звернення: 22.10.2022).

2. Необґрунтоване використання майже 10 млн грн бюджетних коштів – повідомлено про підозру ексголови Держрезерву. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/neobgruntovane-vikoristannya-maize-10-mln-grn-byudzetnix-kostiv-povidomleno-pro-pidozru-eksgoloviderzrezervu> (дата звернення 22.10.2022).

3. Костенко О. М. Проблемні питання здійснення моніторингу публічних закупівель Державною аудиторською службою України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 1. С. 119–124.

4. Оцінка діяльності Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України: аналітич. звіт / викон. В. П. Мороз, М. Г. Богуславський, Г. В. Ревіна. Дніпро: ДДУВС, 2022. 44 с.

5. Мороз В. П., Паршин Ю. І., Богуславський М. Г., Козін В. В. Громадська оцінка діяльності департаменту стратегічних розслідувань національної поліції

України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 7. С. 255–258.

6. Moroz V., Brusakova, O., Karmaza, O., Vasylenko, V. (2022). Public Administration and the Protection of Private Rights: Questioning Its Recognition and Application Under Ukrainian Law. *Ius Humani. Law Journal*, 11(1), 29-41.

7. Vita Moroz, Yevgen Legeza, Serhii Miroshnychenko Oleksandr Shamara. Citizen participation in the fight against criminal offenses: political and legal aspects. *Cuestiones Politicas*. Vol. 39. Num. 69(2021). ISSN: 0798-1406 : Special Issue: ppi: 291502zu4645.